

ПАРТИСИПАТИВНИЙ ПІДХІД: ПЕРШИЙ АНАЛІТИКО-КОНСТРУКТИВНИЙ ЕТАП ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПРОЄКТУ

PARTICIPATORY APPROACH: THE FIRST ANALYTICAL AND CONSTRUCTIVE STAGE OF THE RESEARCH PROJECT

Стаття присвячена одній з актуальних проблем- науковому опануванні партисипативних дидактичних методів у підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах університету. Дослідницький проєкт «Партисипативні методи у підготовці майбутніх вихователів до впровадження інклюзивно-орієнтованої дошкільної освіти» (РК УКРІНТЕІ: 0125U002121) спрямований на наукове обґрунтування та апробацію сучасних дидактичних інструментів професійної підготовки здобувачів спеціальності «Дошкільна освіта». Умова: оновлена державна освітня політика. Інклюзивно-орієнтована дошкільна освіта, законодавчо визначена в Україні з 2025 року, передбачає системне створення освітнього середовища, чутливого до різноманітності дітей, їхніх індивідуальних потреб і потенціалу розвитку.

Концептуальна ідея проєкту ґрунтується на положенні, що партисипативні дидактичні методи (співпроекткування, педагогічні майстерні, фасилітовані дискусії, кейс-аналіз, рефлексивні практики) трансформують студентів із пасивних реципієнтів інформації на активних суб'єктів та співтворців освітнього процесу. Такий підхід посилює професійну автономію, відповідальність і готовність до впровадження інклюзивних практик у закладах дошкільної освіти.

Перший, аналітично-конструктивний етап дослідження (2025 р.) передбачав системний огляд вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, а також застосування комплексу емпіричних методів: контент-аналізу освітніх програм, анкетування здобувачів і викладачів, напівструктурованих інтерв'ю та фокус-групових дискусій з метою визначення освітніх потреб і бар'єрів у підготовці до інклюзивної практики.

Ключовим результатом стала розробка концептуальної моделі впровадження системного партисипативного підходу у спеціалізованій підготовці майбутніх вихователів. Модель структурована навколо принципів суб'єктності, партнерства, взаємної відповідальності, рефлексивності та інклюзивності й інтегрує ціннісний, змістовий та організаційно-методичний компоненти. Представлено перший експериментально-практичний досвід кафедри дошкільної освіти релокованого Маріупольського державного університету (м. Київ, Україна), що засвідчує потенціал масштабування моделі в системі вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: партисипація, інклюзія, дошкільна освіта, студент, наукова тема.

The article is devoted to one of the current problems – the scientific mastery of participatory didactic methods in the training of future teachers of preschool educational institutions in a university setting. The research project “Participatory methods in the preparation of future educators for the implementation of inclusive-oriented preschool education” (RC UKRINTEI: 0125U002121) is aimed at the scientific substantiation and testing of modern didactic tools for the professional training of applicants for the specialty “Preschool Education”. Condition: updated state educational policy. Inclusive-oriented preschool education, legally defined in Ukraine since 2025, involves the systematic creation of an educational environment sensitive to the diversity of children, their individual needs and development potential. The conceptual idea of the project is based on the premise that participatory didactic methods (joint design, pedagogical workshops, facilitated discussions, case analysis, reflective practices) transform students from passive recipients of information into active subjects and co-creators of the educational process. This approach increases professional autonomy, responsibility, and readiness to implement inclusive practices in preschool education institutions. The first, analytical and constructive stage of the research (2025) involved a systematic review of domestic and foreign scientific sources, as well as the use of a set of empirical methods: content analysis of educational programs, questionnaires of applicants and teachers, semi-structured interviews, and focus group discussions to identify educational needs and barriers in preparing for inclusive practice. The key result was the development of a conceptual model for implementing a systemic participatory approach in the specialized training of future educators. The model is structured around the principles of subjectivity, partnership, mutual responsibility, reflexivity, and inclusiveness and integrates value, content, and organizational and methodological components. The first experimental and practical experience of the Department of Preschool Education of the relocated Mariupol State University (Kyiv, Ukraine) is presented, which demonstrates the potential for scaling the model in the system of higher pedagogical education.

Key words: participation, inclusion, preschool education, student, scientific topic.

УДК 373.2:37.013.2

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/92.2.46>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Фунтікова О.О.,

orcid.org/0000-0003-4183-3263,

докт. пед. наук,

професор кафедри дошкільної освіти

Маріупольського державного

університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Попри законодавче закріплення інклюзивно-орієнтованої дошкільної освіти в Україні (з 2025 р.), система професійної підготовки майбутніх вихователів залишається переважно репродуктивно-інформаційною щодо формування практичної готовності до роботи в умовах різноманітності та інклюзії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На початку 1970-років дослідники мали інтерес до «кооперативного дослідження» з урахуванням скандинавських традицій, як-от: досягнення соціально-етичних результатів, участь у партисипативних проєктах і результати практики, процес проектування партисипативних проєктів [3].

Досліджені методи партисипативного навчання студентів в університеті (Migamba, J., Zakaayo, E., & Mashinde, M., 2026); сумісна творчість студентів на заняттях (Omland, M., Hontvedt, M., Siddiq, F., 2025), сутність партисипативної педагогіки (Foullis, E. (2018; Dancis, JS. (2023), діалогової педагогіки [4]. Але є кілька груп *невирішених питань*, на розв'язання яких спрямоване дане дослідження і залишаються актуальними для подальшої наукової роботи: суперечності між наявними теоретичними положеннями та сучасними емпіричними даними по типу «студент і викладач», «партисипація і студент». *Недостатньо систематизовані підходи* до вивчення партисипації, дидактичних партисипаційних методів в університеті на спеціальності «Дошкільна освіта». *Відсутністю цілісної концепції*, яка б повноцінно пояснювала це педагогічне явище. Це потребує подальших розвідок.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Створити ядро концептуальної моделі щодо інтеграції партисипативних методів у професійну підготовку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Мета статті. Обґрунтувати складові партисипації, такі як принципи, партисипативні дидактичні методи у експериментальній підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільних закладів.

Виклад основного матеріалу. Дидактичні партисипативні методи поступово й результативно впроваджуються у практику підготовки майбутніх фахівців в країнах Європейського Союзу, зокрема в Німеччині, починаючи з 2009 року. Більшість країн залучені до масштабних освітніх реформ, що передбачають оновлення та модернізацію освітніх програм. Така необхідність зумовлена трансформацією суспільних запитів до освіти, зокрема орієнтацією на досягнення Цілей сталого розвитку.

У документах ЮНЕСКО (2015) наголошується на доцільності впровадження інтерактивних, студентоцентризованих форм навчання та діалогової педагогіки, що базується на принципах участі, співпраці, проблемної орієнтації та міждисциплінарності. Водночас результати звіту з аналізу освітнього сектору ESSA (2019) засвідчують наявність розриву між наявними та необхідними компетентностями майбутніх фахівців, що вимагає цілеспрямованих освітніх інтервенцій.

У відповідь на виявлені виклики як в Україні, так і в країнах ЄС реалізуються заходи, спрямовані на вдосконалення педагогічних практик вихователів закладів дошкільної освіти та студентів педагогічних закладів вищої освіти. Професійна ефективність майбутнього фахівця визначається не лише рівнем його теоретичних знань і сформованістю педагогічних умінь, а й здатністю адекватно застосовувати їх для створення освітнього середовища, що забезпечує підтримку дитини в умовах інклюзивно-центрованої дошкільної освіти.

Відповідно до позиції міжнародної некомерційної організації «Вчителі без кордонів», партисипативні методи в освіті розглядаються як частина освітньої моделі, у межах якої здобувачі освіти мають рівнозначний з викладачами вплив на визначення змісту, цілей і форм освітньої діяльності. Усі учасники освітнього процесу беруть активну участь у виявленні власних потреб і запитів, реалізації поставлених цілей, а також у рефлексивному оцінюванні результатів і процесу їх досягнення.

Навчання на засадах партисипативності передбачає залучення майбутніх фахівців як *активних* суб'єктів до проектування та реалізації власних освітніх проектів, спрямованих на впровадження інклюзивно-центрованої дошкільної освіти. Концептуальною основою такого підходу є самостійна розробка студентами проектів, їх практичне виконання та подальше самооцінювання й взаємооцінювання результатів діяльності. Реалізація кожного етапу можлива як в індивідуальному, так і в командному форматі.

У процесі спільної діяльності здобувачі вищої освіти отримують можливість спостерігати за роботою однієї групи, аналізувати їхні підходи та результати, що сприяє взаємному навчання, розвитку професійного мислення й усвідомленню колективної відповідальності за досягнення спільних освітніх цілей. Така організація навчання забезпечує глибше розуміння зусиль інших учасників і формує готовність до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища [1].

У межах дослідження доцільно сформувані чіткий перелік базових термінів і понять, надавши їм однозначне, операціоналізоване тлумачення. Це забезпечує методологічну коректність, унеможливорює багатозначність інтерпретацій та створює спільне понятійне поле для всіх учасників дослідницького процесу. Узгоджений термінологічний апарат є основою для побудови логічно послідовної та відтворюваної наукової аргументації.

Мета першого аналітико-конструктивного етапу – розробити науковий апарат і ядро моделі дослідження.

Науково-дослідна робота виконується відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» за напрямом «Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави»; Наказу Міністерства освіти і науки України від 03.02.2022 № 109 «Тематика досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022-2026 роки» – п.4 «Наукові дослідження з проблем освіти, педагогіки і психології». Тема

науково-дослідної роботи відповідає науковому напрямку, що реалізується в Маріупольському державному університеті – «Суспільні науки».

Обґрунтування вибору теми дослідження виходить з таких соціальних умов: в умовах повномасштабної війни з 24.02.2022 р. Збільшення дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами (ООП). В Україні активно формується інклюзивно-центрована дошкільна освіта, у якій інклюзія є головним принципом організації освіти в цілому, забезпечуючи рівні можливості для всіх дітей незалежно від місця їхнього перебування, фізичного та психологічного стану, рівня оволодіння навчальними програмами чи інших факторів впливу на якість навчання [2].

Ми визначаємо наступні структуру *графічної моделі*, її *фундаментальні принципи* що складає *ядро моделі*:

1. Принцип суб'єктності у підготовці майбутніх вихователів є методологічною основою формування професійної зрілості. Його сутність полягає у переході студента від виконавської до автономної, рефлексивної позиції в освітньому процесі. Майбутній педагог виступає активним конструктором власного професійного становлення: самостійно визначає освітні цілі, планує діяльність, обґрунтовує вибір методів і несе відповідальність за результат.

Отже, суб'єктність забезпечує становлення відповідального, творчого й автономного вихователя,

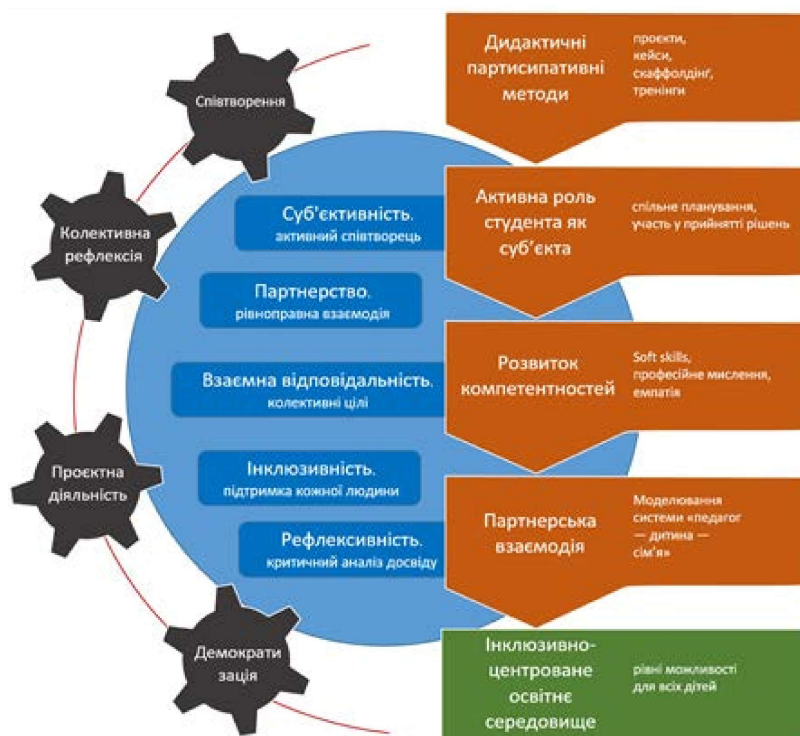

Рис. 1. Ядро концептуальної моделі

здатного діяти професійно в динамічному освітньому середовищі.

2. Принцип партнерства у підготовці майбутніх вихователів відображає перехід до горизонтальної моделі взаємодії «викладач – студент», що ґрунтується на взаємній повазі, діалозі та спільній відповідальності за результат навчання. Йдеться не про скасування ролей, а про зміну характеру професійної комунікації: викладач виступає фасилітатором і наставником, студент – активним співучасником освітнього процесу.

Отже, принцип партнерства формує культуру професійного діалогу та співробітництва, що стає нормативною моделлю поведінки сучасного

вихователя у взаємодії з дітьми, родинами та колегами.

3. Принцип взаємної відповідальності у підготовці майбутніх вихователів відображає колективний характер професійної діяльності в закладі дошкільної освіти. Його сутність полягає у переході від індивідуалістичної моделі «кожен відповідає лише за своє» до командної моделі, де якість спільного результату є зоною відповідальності всіх учасників.

4. Принцип рефлексивності є системоутворювальним компонентом професійного становлення майбутнього вихователя. Його сутність полягає у здатності до цілеспрямованого аналізу власних

педагогічних рішень, оцінювання їх результативності та визначення напрямів подальшого вдосконалення. Рефлексія переводить практичну діяльність із рівня інтуїтивних дій у площину усвідомленого професійного вибору.

Отже, рефлексивність є механізмом безперервного самовдосконалення та ключовою умовою формування зрілого, компетентного вихователя.

5. Принцип інклюзивності у підготовці майбутніх вихователів ґрунтується на визнанні різноманітності дітей як норми освітнього середовища. Йдеться про відмову від уніфікованого підходу та перехід до моделі, у якій освітній процес проєктується з урахуванням індивідуальних особливостей, темпу розвитку, здібностей і потреб кожної дитини.

Отже, інклюзивність є показником професійної зрілості та готовності працювати в реальному, різноманітному дошкільному середовищі.

Висновки. Аналітико-конструктивний етап дослідження засвідчив об'єктивну потребу трансформації професійної підготовки майбутніх вихователів у зв'язку із законодавчим впровадженням інклюзивно-орієнтованої дошкільної освіти в Україні з 2025 року та зростанням соціального запиту на педагогів нового типу. Виявлено системну суперечність між репродуктивно-інформаційною моделлю навчання у ЗВО та необхідністю формування суб'єктності, професійної автономії й рефлексивної компетентності здобувачів освіти. Теоретичний аналіз і емпіричні процедури (контент-аналіз програм, анкетування, інтерв'ю, фокус-групи) дозволили окреслити освітні потреби

та бар'єри підготовки студентів до реалізації інклюзивних практик у ЗДО. Ключовим результатом етапу стала розробка концептуальної моделі системного впровадження партисипативного підходу, що інтегрує ціннісний, змістовий та організаційно-методичний компоненти. Ядро моделі структуровано навколо принципів суб'єктності, партнерства, взаємної відповідальності, рефлексивності та інклюзивності, що забезпечують перехід до студентоцентрованої та інклюзивно-чутливої парадигми підготовки. Отримані результати мають потенціал масштабування в системі вищої педагогічної освіти та створюють методологічне підґрунтя для подальшого експериментального етапу дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Методологія та організація наукового дослідження : навч. посіб. / К. Щербакова, Н. Щербакова. Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2017. 195 с.
2. Щербакова К.Й. Професійна підготовка майбутнього викладача методик дошкільної освіти. *Професійна підготовка педагогів дошкільної освіти в умовах європейського вибору: проблеми, пошуки, здобутки*: монографія / за наук. ред. О.Г.Брежневої. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2020. С.12 – 37.
3. Cumbo Bronwyn, Selwyn Neil. Using participatory design approaches in educational research. *International Journal of Research & Method in Education*. 2022. Volume 45. Issue 1. p. 60–72.
4. Horgan, D. Child participatory research methods: Attempts to go 'deeper'. *Childhood*, 2016.24(2). p. 245-259. <https://doi.org/10.1177/0907568216647787>

Дата першого надходження статті до видання: 18.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.04.2026